

„Élni infarktus-országban”

Benke László:
Az Élet szerelme,
Hét Krajcár Kiadó,
2011

„Legjobb energiáim az univerzumban megmaradnak / s ha egy-egy lélekben, / kertben, fában, virágban / olykor fölrezegnek, / nem éltem hiába a földön” – írja az *Élet szerelme* című legújabb, hetedik verskötetének *Energiáim* című nyitó versében Benke László. Költői testamentumnak beillő szavai mögött egy teljes élet fájdalma és konok reménye, hite és boldogságkereső indulata kísért. Valami őszerejű, a népi lírából ismerős igazságkereső indulat, amely hinni akar a teremtés rendjében akkor is, ha a reménység ege fokozatosan sötétedik.

E kötetelőző, -előlegező vers jóllehet a megnyugvás, a meglelt élettanulság bizonyosságát sugározza, s ilyen értelemben a személyiség életharcának nyugópontját, ám mégsem lehetünk biztosak abban, hogy ez az önmaga örvényeibe merülő élet, amely önéletrajzi regényeinek (*Elöttem kiterítve*, 1991; *Sértők és sérültek*; 2000, *Otthonkereső*, 2008) tanúsága szerint is tele van a mostoha sors, a szerelem, a létben otthonosságért vívott küzdelem sebeivel, most valóban meglelte a boldogságot. A versek a kötetnyitó *Neked vallott a faluvégi rét* című ciklusban a boldogság és annak törekénysége miatti szorongás végletei közt ingáznak. A boldogság, mint az élet-egyensúly kivételes pillanata e földi életben szinte azonnal megteremti a maga árnyékát. Ez az árnyék e hirtelen kiteljesedő lírában épp olyan meghatározó, mint az érzelmi eufória. Valójában e két érzelmi állapot szorításában ragyognak fel a versek. Nem olyanok, nem egészen olyanok, mint korábban, főlzsabadtabbak, gazdagabban zengők. A költő lelkének ismeretlen mélységeit tárják elénk. A tartalmi elmélyülés szükségképp érinti a beszédmódot, mely magától értetődő módon árad az idő és az elmúlás fenyegetése ellen a szerelemben átélhető létteljesség ünnepe felé. A stílusban tetten érhető, a próza spontaneitását a líra emelkedettségével ötvöző eljárást jól példázza a ciklusnyitó vers: „Neked vallott a faluvégi rét / és rád lehelte illatát a szénaboglya. / Futottam utánad a falu alján hosszan / s úgy csillogott bennem a szerelem, / mint a malomárok vizében a fény. / Te még akkor olyan kis boglya voltál / a vrácsiki réten, amilyen én.” A vers az én érzelmi kötődésének gyö-

kérrendszerét felvázolva, emlékezve az édeni origóra, a szülői házra (*Az otthon*) az „örökké él a jó” hitében, az ordas világ ellenében építi jövőjét. Tagadhatatlan, hogy ebben a költői gesztusban a szerelem mitikus magasságokba emelkedik. A képzelet aranyfonalával szőtt mítosz

nemcsak evilági megerősítést szeretne, hanem időn túlit is. A versek terének kitágítása a mennyei üdvterv irányában az én és a te sorsának jelképes összekötése a szerelem tartósságát célzó „mágikus operációval” (Szepes Mária), csak látszólag különbözik a népdalok és népballadák szerelmi mágiájától. A cél mindegyik esetben ugyanaz. A megerősítés. Jó példa erre *A szeretet terve* című vers indítása: „Szívünkben és elménkben a szeretet terve / már majdnem készen állt, mikor megszülettünk, / de az egészről és a részletekről / lelkünkben még homály gomolygott...” A szerelmi kötésnek másik fontos eleme a névadás. A versek sorában (*Képzelt szerelem, Ma havas verset sütök*) feltűnő Zsuzsanna szemünk előtt változik át: „VanVan szeme zavarba ejt; / vénülő embert a szerelem. / / Alig hiszem, / hogy VanVan szemét láthatom, / hogy ő van itt velem, / VanVan mosolya fényében csillan / türkiz-zöld szeme. / Alig hiszem e varázslatot” (*VanVan szeme*). A lírai én az élet negyedik házából kitekintve nemcsak a közeledő tél hófelhőit látja, hanem a teljes életet. Pusztulás és remény nászát. A sárból kibukkanó nárcisz csodáját (*Életjel*). A természet és a szerelem kozmikus egyenlétben a születő nárcisz és a kiteljesedő szerelem, hasonlóan a kerti lugashoz az élet szépségéről beszél. Benke László tisztán megőrzött szépség-hitével oltja be szerelmét, hogy ezzel is a mulandóság elleni erejét erősítse. A *Lugasban* megörökített idill innen jut el a hála és a megbékélés egyensúlyához: „Örül a lelkem, szeret lugasom, s én is szeretem / összes vesszejét, árnyat adó nagy leveleit, / meg magamat is. De legfőképpen Istent, / reggeli sugarait, este a csillagokét, / Jó így várni e csöndben Angyalomat.” A reményteli várakozás mellett azonban a szerelmes együttlét mágikus kötéseinek lazulásával is számolni kell. *Az elcsereült magányban* az életcsoda himnikus ünnepe: „mennyien csodálkoz-

tak páros létünkön, / hogy mennyire szeretem / ben-
 ned örök szomjúságomat” változik át a magány
 panaszává: „És akkor hirtelen / az ösztön éjjelén /
 újra egyedül, / mint a Hold, / álomtalanul / megyek
 lefelé, / **V**agy állok valahol / állati mezteleN, / és
 nem tudom, / miért nem **V**agy velem, / ha földön
 égeN csillagon / és mindenhol ott vagyok veled.”
 A kései szerelem legendája és mítosza, a kapcsolat
 érzelmi ábrája nem lebeg el a foghatatlanság éteri
 birodalmába. A költő ugyanis, mint ez a versidéze-
 tekéből is kiolvasható, két lábbal áll a földön. Élmé-
 nyei erős gyökerekkel kötődnek a helyszínekhez.
 A kerthez, mely része a nagy és parcellázhatatlan
 Természetnek. Fűnek, fának, leveleknek. De meg-
 jelenik a társadalmi tér is (*Ádvent Bécsben,*
VanVannal), melyben a helyszín hívja elő a lírai én
 gondolatait. Így: „Szeretni jöttem Bécsset, / nem iri-
 gyelni, / bár első látásra / ő nem lehet bűnös, / szép-
 ségért / s csúfságunkért, / mégis utálni kezdtem.”
 A versben megjelenő látomás: a Fekete Ember,
 hasonlóan Ady szimbolikus alakjaihoz (Disznófejű
 nagyúr, Ős-Kaján stb.) nem sok jövőt ígér a történel-
 mi utakon ezer módon kirabolt, megsarcolt napkele-
 ti népnek, a magyaroknak: „Gazdagon terített asztal
 / volt az esti utca, / a Fekete Ember élvezettel / csör-
 gette az aranyakat / és szopogatta a csontokat, / s úgy
 ment tovább, / mint aki tudja, / hová vezet és
 minek.” A vers, melyben jelen és múlt, történelmi
 panasz keveredik a lidércnyomásban megelevenedő
 történelmi figurákkal, Ferencz Józseftől Nagy
 Imréig logikusan jut el a történelmi fohászként
 értelmezhető, Istennek címzett kéréshez: „...küldj
 mosolygó Illéseket, / kemény kis Gellérteket, / ne a
 pénzt és a halált / kövessük egész életünkben / a
 grinzingi dombokon át, / Döbling felé”.

A vers átvezet a kötet következő, *Akkor is éne-
 kelni kell* című, az előbbinél terjedelmesebb ciklu-
 sához, mely a szerelem után a politikát elemzi.
 Benke László egész életművének tanúsága szerint
 harcot vív azért, hogy kimondhassa a magyar sor-
 sot, különös tekintettel közelmúltunk történéseire.
 Vajon kifejezhető-e mindaz, ami az 1989-es fordul-
 lat óta történt velünk? Kimondható-e versben is az,
 amit Benke László igazi úttörő bátorsággal mon-
 dott ki önéletrajzi vonatkozásokból építkező,
Otthonkereső című mozaikregényében? Kifejez-
 hető-e hitelesen az, amit a közgazdaságtan is csak
 bonyolult szaknyelven képes leírni? Ábrázolható-e
 az, ami a szovjet birodalmi kifosztáshoz mérhető

anyagi és lelki nyomorba döntötte a magyar nép
 hatalmas tömegeit? A kérdésekre a versek válaszol-
 nak. Olyan versek, melyeket a líra fővonalának
 kinevezett, a nemzetben gondolkozás eszményét
 megkérdőjelező posztmodern észre se vesz. Talán
 azért, mert heroikus a vállalkozás. Talán azért, mert
 az igazság kimondása épp olyan társadalmi tabuvá
 vált, mint annyi tény a magyar történelemben.
 Kérdés persze, hogy elhallgatható-e mindaz, amitől
 naponta szenvedünk? Nem kér-e szót a „nemzeti
 nyomor”? Bűn-e, ha a lírában helyet kap a szociális
 lelkiismeret? Benke László, mikor e nehezen arti-
 kulálható valóságra reflektál, valósággal lehalkítja
 a hangját. Empátiája az önéletrajz mélységeiből tör
 elő. A szenvedés nem politikai kategória, akkor
 sem, ha a politika bűnei idézik elő. A szenvedésben
 nincs én és te. A személyiségek valósággal felol-
 dódhatnak a szerencsétlenségben, mely végső szoron-
 gattatásában a mennyei igazsághoz fellebbez:
 „Rajzoló / dadogó nyelvet / vonagló száját / hátrá-
 ló időt, / kétségbeesett ígéket, / s megértem a gyáva
 életet. / Meddig? Uram, még meddig?” A szen-
 vedés lírai ábrázolása Benke László lírájában szá-
 mos beszédhelyzetet, személyes emlékezést, tény-
 közlést, történelmi utalást, s mint utaltam rá:
 könyörgést, zoltáros háborgást egyaránt tartalmaz.
 Ezek rétegei a versekben (*Tűnődés az örök folyó
 felett, Halálom oldalán*) a személytelent is szemé-
 lyessé hangszerelik. A lírai alany önmagára reflek-
 tál. Az utoljára említett versben így: „Két hétig
 feküdtem az intenzív / s megmentették életem a
 doktorok; / sugárzó homlokod, / szemed és szíved /
 visszahívott, s mint aki először látja e világot, / gyö-
 nyörködve néztem ideát / az életem, / az életed, / az
 életet...” A vers igazságkereső indulata, bizonyít-
 hatja ezt az *Élni infarktus-országban* számvetése is,
 a minden embernek és minden népnek kijáró élet-
 eszményeket kéri számon. A történelmi számvetés-
 ben – „Két pogány közt egy hazáért, / így kell
 kinyuhadni? / szétbomlani? / rongybabaként
 lecsuklani?” – felértézt Balassi Bálintot idéző
 archaikus szóalagnak fontos múltidéző szerepe van.
 A ciklus régi versei kiegészülve az újabbakkal, mint
 egy regimentbe sorozott „rongyos katonák” mind
 ugyanazért a célért menetelnek. Végre ki kell mon-
 dani a múltat és a jelent, egyikben a másikat
 (*Ezredvégi játékok*). Azt, hogy „Kényes büszkesé-
 günk / mint érett kalászrengeteg / nem bölcsességre
 érett, / hanem sötét halálnak döntve / fekszik veszett

viharok után / messze-hullámzó mezőkben” (*Mint érett kalászrengeteg*), azt, hogy „háborog a föld, / nem bír már sokáig elviselni minket, / nem bírjuk már sokáig viselni terheinket” (*Lehet, hogy úgy lesz*), azt, hogy „Magánosítással, / elszegényítéssel, / alacsony bérrel, / munkanélküliséggel, / magunkat megadó gyávasággal” (*Undor és harag*) éljük és éltetjük Magyarországot magunkban, hogy „Magamban és magunkban csalódtunk / mind a tíz-milliónyian”, hogy „Nincs áldás rajtunk”, hogy „Sírni kell hazám, sírni kellene” (*Vallomás testvéremnek*), hogy „Nincs étel / napról napra a fiam, / az unokám / asztalán (*Nincs munka*)”. E panaszáradat, nem véletlenül a hivatkozás a korábbi történelmi korokra, a szózat vagy épp a himnusz kitételeire, a zsoltárokra, mindig ugyanarról, a magyar fátumról beszél, amin jelen történelmünk nyomorúságos utolsó fejezete sem sokat módosított. A megvallott tehetetlenség panaszja így, hűen a régi magyar líra logikájához, a földi reménytelenség (történetesen a gonoszság kutyái) ellenében fordul Istenhez. Például így: „Istenhez hanyatló csendünket is / szétugatják” (*Undor és harag*), vagy: „Veszi el / Isten / a bűnösöket, / a bünteleneken élőködöket, / de adj erőt / a szenvedőknek, / balsorsuk túléléséhez. / Ments meg, Uram, minket!” (*Ima hajnali órán*) vagy: „a cél előtt / el ne ess / velem, Uram, / Istenem, / segíts / föl / ha elesnék megint” (*Fohász*). Az említett példákban is kitűnik e líra alapvetően kétpólusú gondolkozása. A költő a történelem kárvallottainak nevében a megváltó igazságot keresi. Az életszerelm receptjét, ami az emberi lélek legbensejében lakozik (*Jack Londonhoz, az élet szerelme írójához*), ezért nem lehet manipulálni. E líra épp eszményei megvállása révén képes hinni a jelen gondjait megoldó történelmi jövőben. A ma történelméről hitelesen csakis így, a múlt és a jelen történéseinek összekapcsolásával lehet beszélni.

A magyar sorskérdések költői artikulálásáért vívott küzdelemben Benke László verskötete fontos tanulságokat kínál. A két ciklus, mint két egymást magyarázó szólam ritka erővel szól. De ezt a könyvet is, mint minden igazi, az élethazugságokkal vívódó, a nemzeti önismeret ügyét szolgáló valómást többször kell olvasni, hogy íze, méze, gazdag mondanivalója eljusson az olvasó szíve középebe.

Baán Tibor

„Arannyal és égi kékkel”

Vonulatok a katolikus költészetben

Katolikus költők antológiája, szerk. Rónay László, Éghajlat, 2010.

Nem véletlenül idézte Rónay László az általa szerkesztett *Katolikus költők antológiája* utószavában Sík Sándort. Ugyanis a költő-professzor klasszikus tanulmánya, az *Irodalom és katolicizmus* világosan beszél az azóta is többször fölmerülő, de az évtizedek alatt sem teljesen körüljárt problémáról.

„A művész az ő alkotó tevékenysége mélyén, valamilyen az érzékfeletti világgal, az emberen túli valósággal, a titokkal érintkezik; erről meg van győződve lelke legmélyén minden művész – feltéve, hogy igazán művész –, az is, aki nem mondja, az is, aki ön-maga előtt is tagadja, az is, aki cinikusan az ellenkezőjét vitatja... Igazi művész nem lehet materialista vagy pozitivist, mert önmagában élte át a Szellem szuverenitását, az ige testté válását. Ezt az ígét kell szolgálnia, minden mást – még a vallást, az erkölcsöt, a hazát, az emberiséget is – csak ezen át szolgálhatja”.

Könnyű-e, vagy nehéz a titok megfejtése (fölfedése), nem tudhatni – még akkor is, ha a „testté vált ige” a valló személyiséget és vallomást tudomásul vevő (vagy nem vevő) világot egyként szolgálja (mit szolgálja, fölemeli). Az alkotáslélektan vizei akár hangosan, akár csöndben csörgedeznek, végül is megmagyarázhatatlanok még a fény világosságában is. Ki-ki önmaga erkölcsé, világlátása szerint választja ki – vagy az ihlet öntudatlan kacskaringói rákényszerítik – azt a formát (*vers-egészről* van itt szó, nem technikai fogásról!), amely a személyiség titkain kívül akarva-akaratlan a kozmikus lét (középpontban: az emberiséget megváltó Krisztus szenvedése) rejtélyét is magában foglalja.

„Vallásos költészet?” Sokkal inkább kalauz a jóra, a szépségre, az erkölcsre, a közjót szolgáló szív panaszszavára! A templom kövei – még a katedrálisoké is – ezerszer fölsikáltattak, nem föltétlen szükség (és a várható eredményre nézve nem is célra-vezető) a költőnek azt mindennap megtenni. Attól, hogy valaki katolikus költőnek mondja magát (netán

